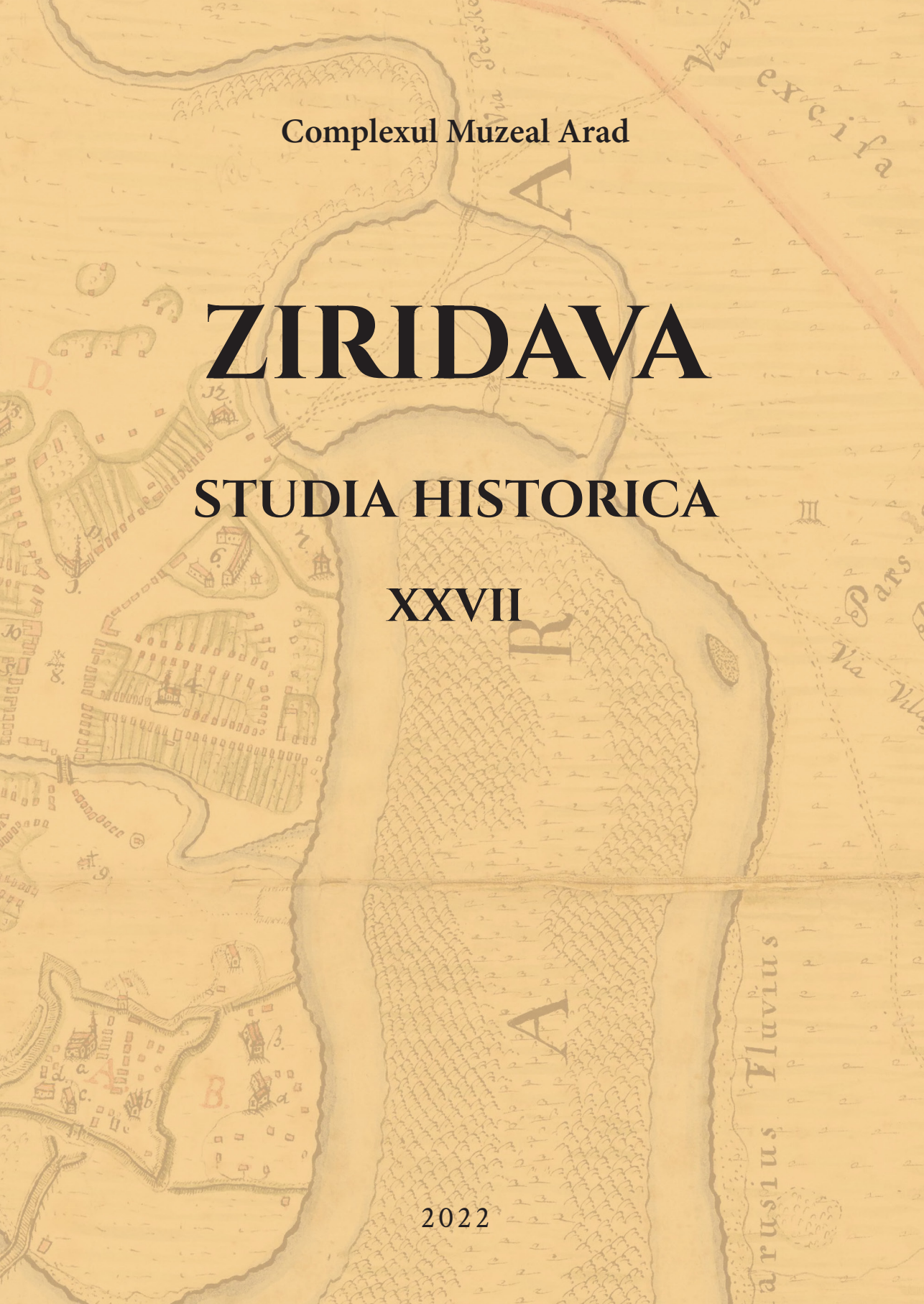

A detailed historical map of Arad, Romania, serves as the background. The map is rendered in a sepia tone with various geographical features and labels. A large river, labeled 'Flavius' and 'arvius', flows through the center. To the left, a fortified area is depicted with numerous buildings and structures, some labeled with letters like 'A', 'B', 'C', 'D', 'E', 'F', 'G', 'H', 'I', 'J', 'K', 'L', 'M', 'N', 'O', 'P', 'Q', 'R', 'S', 'T', 'U', 'V', 'W', 'X', 'Y', 'Z'. A road labeled 'Via Petrska' runs along the top. Another road labeled 'Via exercita' runs along the right. A road labeled 'Pars' runs along the bottom right. A road labeled 'Via Vila' runs along the bottom left. The map is divided into several sections by the river and roads.

Complexul Muzeal Arad

ZIRIDAVA

STUDIA HISTORICA

XXVII

2022

COMPLEXUL MUZEAL ARAD

ZIRIDAVA
STUDIA HISTORICA
XXVII

Editura MEGA
Cluj-Napoca, 2022

**Proiect editorial coordonat de Complexul Muzeal Arad
și susținut financiar de Consiliul Județean Arad**

Consiliul de redacție:

Redactori: SORIN OVIDIU BULBOACĂ, FELICIA ANETA OARCEA

Secretari de redacție: IOAN PAUL COLTA, ADRIANA PANTAZI, ANIKÓ WITMAN

Consiliul științific:

JOSEF WOLF, Institutul pentru Istoria și Geografia Regională a Șvabilor Dunăreni, Tübingen, Germania; OVIDIU PECICAN, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; MIRCEA MĂRAN, Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov”, Vârșeț, Serbia; ANDREEA EMBER, Centre des Monuments Nationaux, France; EUSEBIU NARAI, Universitatea de Vest Timișoara; CAMIL PETRESCU, Universitatea de Vest Timișoara; ANDREI FLORIN SORA, Universitatea din București, Societatea de Științe Istorice din România; LAURENȚIU ȘTEFAN SZEMKOVICS, Arhivele Naționale Istorice Centrale, București; CORNELIU PĂDUREAN, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad; ANDREI ANDÓ, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad; MARIUS IOAN GREG, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad; DORU SINACI, Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad; DUMITRU TOMONI, Societatea de Științe Istorice din România.

*In Romania, the periodical can be obtained through subscription or exchange,
sent as post shipment, from Museum Arad, Arad, Piata G. Enescu 1, 310131, Romania.
Tel. 0040-257-281847.*

ZIRIDAVA. STUDIA HISTORICA

Any correspondence will be sent to the editor:

MUSEUM ARAD

Piata George Enescu 1, 310131 Arad, RO

e-mail: office@museumarad.ro

The content of the papers totally involve the responsibility of the authors.

Persoane de contact:

Dr. Sorin Ovidiu Bulboacă: sorin_bulboaca@yahoo.com

Dr. Felicia Aneta Oarcea: felly_oarcea@yahoo.com

Dr. Ioan Paul Colta: ioanpaul.colta@gmail.com

ISSN 1224-7316

Copertă: CĂLIN MAN

Tehnoredactare: IOAN DOREL RADU

Editura Mega | www.edituramega.ro

e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

- 9 **FELICIA ANETA OARCEA, IOAN PAUL COLTA**
În loc de prefață
In memoriam Onisim Colta (1952–2022)
- 41 **SORIN BULBOACĂ**
Canonici la Capitulul Orod (Arad) în secolele XII–XIV
Canonical in the Chapter of Orod (Arad) in the 12th–14th centuries
- 53 **OVIDIU PECICAN**
A doua versiune a Cronicii din vremea lui Matei Basarab (1640–1646)
The second version of the Chronicle conveyed in the Matei Basarab time (1640–1646)
- 61 **SORIN MITU**
Români și maghiari în Transilvania medievală: raporturi imagologice,
conviețuire etnică și conflicte sociale
*Romanians and Hungarians in medieval Transylvania: imagological relations,
ethnic coexistence and social conflicts*
- 87 **ANDREEA EMBER**
Les espaces cachés de Château de Maisons
The hidden areas of the Castle of Maisons
- 115 **ELENA RODICA COLTA**
Breslele arădene. Rânduieli imperiale și mod de viață
Guilds of Arad. Imperial ordinances and a way of life
- 121 **CAMIL PETRESCU**
Aspecte din presa românească bănățeană până la Marea Unire
Aspects of Romanian written media from Banat before the Great Unification

- 135 **ELENA RODICA COLTA**
Colecționari de cărți vechi din bibliotecile arădene
Collectors of old books from Arad's libraries
- 147 **MARIAN GHEORGHE**
Comportamentul nupțial al luteranilor din orașul Arad (mijlocul secolului al XIX-lea – începutul veacului XX)
The Nuptial behavior of the Luterans in the city of Arad (mid 19th century – early 20th century)
- 165 **MIRCEA MĂRAN**
Noi contribuții la biografia scriitorilor din familia Tințariu
New contributions to the biography of writers from the Tințariu family
- 175 **FELICIA ANETA OARCEA**
Profesorul-preot Nicolae Mihulin (1878–1941). Repere biografice
The professor-priest Nicolae Mihulin (1878–1941). Biographic references
- 185 **CRISTINA GUDIN**
Considerații privind învățământul românesc în anii Primului Război Mondial
Considerations regarding Romanian education during the First World War
- 199 **IOAN BOLOVAN, SORINA PAULA BOLOVAN**
Communication et diplomatie dans la tournée du général Berthelot en Transylvanie (1918–1919)
Communication and diplomacy in general Berthelot's Transylvanian tour (1918–1919)
- 211 **IONELA SIMONA MIRCEA**
Liceul „Mihai Viteazul” – primul liceu românesc de stat din Transilvania
“Mihai Viteazul” High School – the first Romanian state high school in Transylvania
- 231 **MARIN POP**
Din activitatea organizației Partidului Național Român din județul Arad în perioada 1920–1922
From the activity of the organization of the Romanian National Party from Arad county during 1920–1922
- 249 **LAURENȚIU-ȘTEFAN SZEMKOVICS**
Ordinul „Steaua României” conferit șefului contabilității Consistoriului Arad (1923)
The “Star of Romania” Order conferre on the head of accounting of the Consistory of Arad (1923)

- 259 **EUSEBIU NARAI**
Percepția cotidianului bănățean *Vestul* asupra relațiilor româno-franceze în luna aprilie 1931
The perception of the Banat daily Vestul (The West) on the Romanian-French relations in April 1931
- 275 **CLAUDIU SERGIU CĂLIN, MARIUS OANȚĂ**
Procesul intentat celor trei episcopi catolici acuzați de „spionaj în favoarea Vaticanului”: Augustin Pacha, Adalbert Boros și Joseph Schubert
The lawsuit filed against the three Catholic bishops accused of „spying for the Vatican”: Augustin Pacha, Adalbert Boros and Joseph Schubert
- 297 **ALEXANDRU ȘTEFAN**
RECENZIE – Sigiliile și practicile sigilare ale locurilor de adevărare din Transilvania și comitatele învecinate în secolele XIII–XIV
- 299 **MARIUS OANȚĂ**
RECENZIE – Arhidieceza Romano-Catolică de București (1948–1964). Structuri ecleziale centrale

Breslele arădene. Rânduieli imperiale și mod de viață Guilds of Arad. Imperial ordinances and a way of life

ELENA RODICA COLTA*

Abstract. Guilds, as a form of protection of crafts, appeared in Arad at the beginning of the 18th century and functioned until the second half of the 19th century, when they turned into associations. Maria Theresa standardized the „statutes” of operation of all the guilds in the empire. Francisc I improved them in the early nineteenth century. These statutes established the position of apprentices, journeymen and craftsmen within the guild, the obligations and rights of each of them. Over time, the obligation to comply with the provisions has led to a certain specific way of life.

Keywords: Arad, guild, status, obligations, rights, rules.

Diferite meșteșuguri – armurier, săpunar, cazangiu etc. – au fost atestate în cetatea militară a Aradului și în vecinătatea acesteia încă din secolul al XVII, însă vreme de mai bine de 100 de ani, meșteșugarii de aici, care lucrau individual, nu au deținut nici un fel de privilegii, cum aveau de pildă cei din Ineu¹.

Trebuie însă să avem în vedere faptul că despre un „Arad urban” nu putem vorbi înainte de anul 1702, când localitatea a primit titlul de oraș cameral și când a început să se cristalizeze, în vecinătatea mănăstirii franciscane din centru, un nucleu de locuire german, compus din meșteșugari. Însăși imaginea orașului până în 1844, când au avut loc inundațiile, care au distrus numeroase construcții, a fost una de „burg german”, cu case înguste, uneori cu prăvălie la parter.

* Dr., etnolog, antropolog, Centrul Cultural Județean Arad, rodica.colta@gmail.com.

¹ Cizmarii și croitorii din Ineu s-au organizat în bresle în anul 1638 și au fost întăriți în privilegii de principele Gheorghe Rákóczy în anul 1648.

Prima breslă arădeană a fost înființată în anul 1718² de către croitori, însă, în același an sunt amintiți și rotarii și fierarii³. Anul următor (1719), obținea privilegii breasla dogarilor, formată din 9 meșteri, între care și Anton Neumagyer⁴. În continuare, în anul 1725 curtea de la Viena recunoaște breasla blănarilor ortodocși⁵, în 1731, breasla pantofarilor germani și a dulgherilor iar în 1748, breslele tăbăcarilor, ciubotarilor, curelarilor, cojocarilor, cizmarilor germani, frânghierilor, țesătorilor și năsturarilor⁶. Pentru acestea din urmă, privilegiile au fost emise de împărăteasa Maria Terezia, care a decis ca textul statutelor să fie unul uniform. Ca urmare, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea vor fi reinnoite și statutele primelor bresle.

Înființarea de bresle a continuat și în secolul al XIX-lea, încât în 1873, în oraș activau 32 de bresle, ce protejau 48 de meșteșuguri.

Statutele de breslă au fost în continuare reactualizate și reînțărite, o contribuție în acest sens având, la începutul secolului al XIX-lea, împăratul Francisc I, care a conceput un nou statut model, valabil pentru toate breslele⁷, din toate localitățile imperiului⁸.

O asemenea „Diploma privilegiată” (statut) a fost și cea din 1819, care reglementa funcționarea breslei tăbăcarilor din Arad. Conținutul acesteia a fost unul extrem de riguros. Cele 49 de articole acopereau toate aspectele legate de funcționarea unei bresle. În prima parte a textului sunt stipulate condițiile de acceptare și

² Alexandru Mihalca, Avram Crăciun, Gheorghe Chiper, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad. Partea I. Până la marea unire din 1918*, Arad, 1995, p. 63.

³ Mircea Zdroba, Mircea Barbu, „Sigilii de breslă din județul Arad”, în *Ziridava*, III-IV, Arad, 1974, pp. 107–112.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Statutul a fost redactat cu caractere chirilice. Vezi Alexandru Mihalca, Avram Crăciun, Gheorghe Chiper, *op.cit.*, p. 63.

⁶ Kovách Géza, *Răspândirea meșteșugurilor în comunele comitatului Arad în secolele XVII–XIX*, Arad, 1974, p. 9.

⁷ Tipărit, în spațiile lăsate libere se completa cu cerneală, cu caractere gotice, citeț, numele breslei, data înființării iar la sfârșit apărea semnătura împăratului.

⁸ Vezi și Constantin Feneșan, „Rânduiala” din 1833 a breslei unite a meșteșugarilor din Caransebeș și de pe teritoriul Regimentului de Graniță nr. 13 Româno-iliric”, în *Tibiscum*, Serie nouă, Istorie-etnografie, 4/ 2014, Caransebeș, 2014, p. 78.

de instruire a ucenicilor, obligațiile și drepturile calfelor și a membrilor breslei, ca, în partea a doua, să se precizeze modul de desfășurare a activității, sarcinile comisiei de control. În final, se prevedea obligația tuturor membrilor breslei de a cunoaște conținutul textului imperial, în acest sens recomandându-se citirea lui la întrunirile trimestriale care se organizau.

Rigide în aparență, articolele acestor statute acordate fiecărei bresle, ne dezvăluie implicit, un sistem de organizare oarecum ceremonializat în jurul lăzii de breaslă, secretizat în raport cu membrii, plin de reguli ce trebuiau respectate, specific, până la un punct, societăților medievale, care le-au dat naștere, cu multă vreme în urmă.

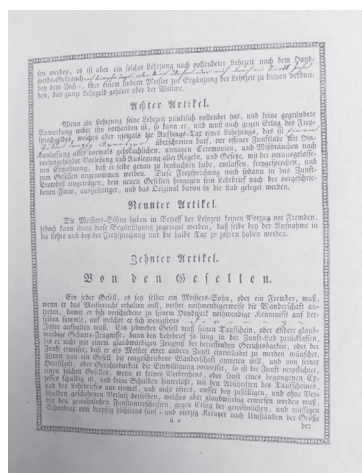
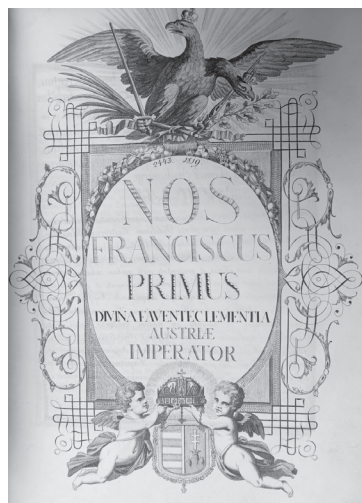
Cât privește statutul breslei tăbăcarilor din Arad, pe care ne-am propus să îl analizăm în continuare, el a fost emis de Francisc I, în limba germană, sub numărul 2443/1819⁹.

La fel ca și la celelalte, textul este organizat pe câteva părți distincte – ucenici, calfe, meșteri, alegerea conducerii, participarea la înmormântări, văduve, întrunirile membrilor.

La o privire de ansamblu, obligațiile și drepturile stipulate ne oferă numeroase detalii despre modul de funcționare și de protejare a membrilor unei bresle față de concurența venită din afară. De pildă, sub amenințarea cu pierderea calității de ucenic, aceștia, odată cu depunerea actelor lor în lada de breaslă, nu se puteau muta, nu puteau fi luați/acceptați/ furați de o breaslă similară din altă localitate.

Pregătirea profesională implica trei trepte: ucenic, calfă și maistor (meșter calificat). În plus, fiecare breaslă alegea din rândul membrilor un „zechmaistor” și un „subzechmaistor”.

Timpu de calificare depindea de complexitatea fiecărui meșteșug. De pildă, la funari (frânghieri), o meserie în aparență ușoară, pregătirea dura 3 ani. La fel existau diferențe și la sumele plătite de ucenici, ca să fie acceptați într-o anumită breaslă, sau la cele date de meșterii, pe lângă care activau, pentru munca prestată ca ucenici.

⁹ Complexul Muzeal Arad, Colecția de Istorie, Fond Muzeu Feudal, nr. inv. 224.

Din statut aflăm că putea deveni ucenic orice tânăr, indiferent de religie, dacă, după o pregătire de șase săptămâni cu un meșter, dovedea, la proba la care era supus (examen), că are abilități. Ca să ajungă însă să fie primit la un meșter, el trebuia să fie recomandat de o persoană de prestigiu, care în cazul multor bresle plătea un fel de cauțiune (garanție). Cei acceptați trebuiau să aducă certificatul de botez, aprobarea feudală, dacă erau iobagi, și să plătească 1 gulden și 30 crăițari.

Odată acceptat ca ucenic, tânărul trebuia să se supună unor reguli stricte. El nu avea voie să-și părăsească maestrul vreme de trei ani, trebuia să fie modest, să aibă moravuri bune, să fie fidel, harnic și ascultător. În tot acest timp obligația maestrului era să-l învețe meserie, să nu-l folosească la alte munci și să nu îl rețină mai mult decât era prevăzut în statut.

În cazul în care din motive întemeiate, ucenicul trebuia să lipsească un timp, el era obligat să-și anunțe plecarea zechmaistorului sau comisarului superior, care verificau dacă motivele sunt întemeiate.

În cazul plecărilor nemotivate sau a dovezilor de infidelitate, ucenicul era exclus din breaslă. Din suma de cauțiune, care fusese depusă în lada de breaslă, o parte era plătită maestrului iar restul se restituia garantului.

Dacă în timpul uceniei se întâmpla ca maistorul să moară, ucenicul rămânea să lucreze în atelierul văduvei.

După trei ani, conform statutului, el trebuia să plătească, în fața lăzii de breslă deschisă, taxa de eliberare – care nu putea să fie mai mare decât taxa de primire – moment din care era acceptat drept calfă. Eliberarea era consemnată în protocolul de breaslă, după care primea un certificat de pregătire. Pentru a dobândi titlul de maistor, calfa trebuia să călătorească vreme de trei ani în alte localități și să lucreze pe lângă alți meșteri, care aveau nevoie de o calfă. În tot acest timp, certificatul de botez și diploma de calificare erau păstrate în lada de breaslă în care și-a făcut ucenia, el primind, ca să prezinte, copii după acte. În acest interval de timp, în care trebuia să-și arate priceperea și să adune recomandări, căpăta de la fiecare atelier, pe lângă care lucra, un formular tipizat de confirmare, semnat de Zechmaistru și de maistru.

În localitățile în care era primit să lucreze pe lângă un maistor, trebuia să se cazeze la un han, de unde nu avea voie să lipsească noaptea. De asemenea, nu avea voie, sub pedeapsa amenzii, să țină „lunea albastră”¹⁰, el fiind obligat să lucreze toată săptămâna. Maistrul care nu raporta la întrunirile trimestriale eventualele excese ale calfei sale era el însuși amendat.

Tot interzisă pentru calfe a fost și înființarea unor frății, întâlnirile clandestine, deținerea de sigilii și de lăzi de breslă proprii.

După trei ani de călătorii, calfa putea să devină maistru, dacă dădea un alt examen, adică făcea „o piesă de probă de maistru”.

¹⁰ Nu am găsit nici o specificare despre aceasta.

Dacă piesa făcută era apreciată ca fără greșală, și calfa devenea maistru el trebuia să depună în lada de breslă taxa de 25 de guldeni.

Calfele și maiștrii romano-catolici erau obligați să participe la serviciul religios trimestrial (quatermber) care se plătea cu bani din lada de breslă și la cele două procesiuni de euharistie.

La fel, în cazul unui deces a cuiva din cadrul breslei (maistru, calfă, ucenic, soție de maistru, copil), toți meștrii și calfele erau obligați să participe la înmormântare.

Așa cum am menționat deja, întrunirile membrilor breslei erau trimestriale. Toate problemele discutate și toate hotărârile luate erau trecute într-un proces verbal semnat de maistru care l-a scris și de comisarul delegat de oficialități să participe la întrunire.

Alegerea conducerii breslei (zechmaistru și subzechmaistru) avea loc anual în ziua când se aniversa primirea statutului de breslă. Ei trebuiau să fie aleși cu majoritatea de voturi. Noul zechmaistru primea cheile lăzii de breslă și se mai citea odată statutul.

Correspondența cu alte bresle era redactată cu cunoștința tuturor membrilor.

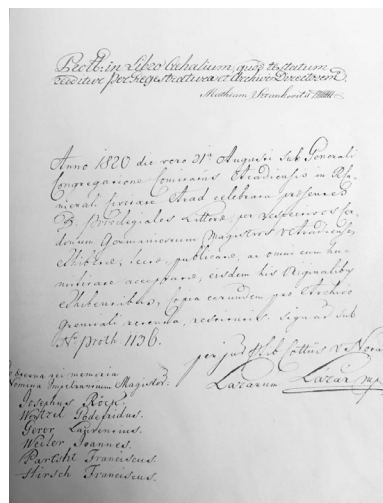
Datorită obligației respectării tuturor punctelor din statut, a stricteții imperiale, toți aveau obligația să cunoască conținutul acestuia, motiv pentru care, așa cum am menționat deja, el era citit în prezența comisarului delegat și a fruntașilor breslei la cele patru întruniri trimestriale.

Banii adunați din amenzi erau folosiți pentru fapte caritabile, pentru ajutorarea văduvelor și pentru donații la biserică.

În sfârșit, trebuie să mai spunem și că în cazul tuturor breslelor a existat o anumită ritualistică de reprezentare, care le asigura prestigiul în rândul locuitorilor.

Astfel, când se sfințea un steag de breslă¹¹, se organiza o petrecere. Nașa steagului, care era de obicei fiica sau soția unui membru al breslei, bătea prima cuiul de aramă în rudă¹². Abia după aceea urmau ceilalți invitați, aleși dintre notabilitățile locale. Balul era deschis de nașa steagului.

La defilări sau înmormântări, steagul breslei era purtat de cel mai distins membru al acesteia¹³.

¹¹ Numit și prapore, el se păstra în biserică.

¹² Bățul steagului.

¹³ Rodica Țabac, Adriana Popescu (coord.), *Caietele Herminei*, Editura Peter Pan, București, 2010, p. 72.

Privind situația la modul general, prin aceste statute o întreagă categorie socială, cea a meșteșugarilor, adică pătura de mijloc, aflată din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în plină ascensiune, se organiza profesional, se susținea și se proteja de concurență. Singura obligație în ierarhie era ca fiecare să își cunoască locul și să se comporte cum se cuvine.

Oficial, toate aceste bresle au fost desființate printr-o patentă regală, în anul 1873, fiind înlocuite, în comunele mai mari, de asociații meșteșugărești, care au funcționat pe aceleași principii de organizare.

Bibliografie

Surse inedite

Complexul Muzeal Arad

Colecția de Istorie, Fond Muzeu Feudal

Surse editate. Lucrări generale și speciale

Feneșan, Constantin, „Rânduiala” din 1833 a breslei unite a meșteșugarilor din Caransebeș și de pe teritoriul Regimentului de Graniță nr. 13 Româno-iliric”, în *Tibiscum*, Serie nouă, Istorie-etnografie, 4/ 2014, Caransebeș, 2014.

Mihalca, Alexandru, Crăciun, Avram, Chiper, Gheorghe, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad. Partea I Până la marea unire din 1918*, Arad, 1995.

Țabac, Rodica, Popescu, Adriana (coord.), *Caietele Herminei*, Editura Peter Pan, București, 2010.

Zdroba, Mircea, Barbu, Mircea, „Sigilii de breslă din județul Arad”, în *Ziridava*, III–IV, Arad, 1974.